

**Úkoly Československé
pedagogické společnosti
při dalším rozvoji
socialistické pedagogické
vědy i výchovné praxe*)**

Prof. dr. KAREL GALLA, DrSc.,
filosofická fakulta University Karlovy

»Účinná výchova socialistického člověka vyžaduje jednotné politické působení všech složek naší socialistické společnosti, zejména celé ideologické fronty. Významná úloha připadá škole, vědě, kultuře, sdělovacím prostředkům, organizacím a společností, jejichž bezprostředním úkolem je rozvíjet vzdělávací a výchovnou činnost mezi pracujícími.« (XIV. sjezd Komunistické strany Československa. Praha 1971, strana 582.)

Valné shromáždění Československé pedagogické společnosti se koná v době, kdy se na všech úsecích hospodářské, sociální, politické a kulturní činnosti rozvíjejí a realizují úkoly, které před naši společnost položil XIV. sjezd KSČ v květnu 1971, jenž uzavřel období krizové situace ve straně i v naší společnosti a vytyčil plány dalšího rozvoje socialistické výstavby u nás. V roce XIV. sjezdu jsme si mohli znovu a uceleně uvědomit u příležitosti oslav 50. výročí založení KSČ ohromné revoluční dílo, které strana vykonala v období bojů proti buržoaznímu vykořisťovatelskému společenskému řádu, historickou cestu jejího zápasu s fašismem, cestu k Vítěznému únoru a k výstavbě naší socialistické společnosti. Loňské volby do zastupitelských orgánů potvrdily, že historická cesta nastoupená v únoru 1948 je jedinou možnou a zákonitou cestou vývoje obou našich národů, celé naší společnosti. A dosavadní vývoj prokázal, že jedině země, v níž je vedoucí silou dělnická třída za vedení svého předvoje, komunistické strany, v pevném postoji na zásadách marxismu-leninismu, a tedy i proletářského internacionalismu, je zárukou šťastného života všech občanů, dělníků, rolníků i inteligence, života prostého vykořisťování, strachu z nezaměstnanosti a bídy,

*) Projev přednesený na valném shromáždění Československé pedagogické společnosti dne 14. června 1972.

v němž se plně rozvíjí péče o člověka po všech stránkách, a tedy i po stránce soustavné péče výchovné. Náš lid, když šlo o jasné vyjádření politického postoje, dal najevo, že jedině v socialistickém státě se rozvíjí upřímné a neochvějné úsilí o světový mír, o bezpečnost a klidný život a že tato snaha může mít a má úspěchy proto, že Československo je nerozbornou součástí společenství socialistických států, v jehož čele stojí náš neochvějný přítel a spojenec, vzor a učitel Sovětský svaz, jehož hrdinná vojska osvobodila a zachránila oba naše národy za Velké vlastenecké války a zachránila je od nebezpečného rozvratu, který hrozil vypuknout v kontrarevolučním úsilí našich nepřátel v roce 1968.

A my se scházíme právě v době, kdy v mezinárodní oblasti se plodně a úspěšně rozvíjí mírová iniciativa Sovětského svazu, a v době, kdy konsolidační úsilí miliónů našich občanů přináší úspěchy v oblasti hospodářské i kulturní.

Má-li naše úsilí být v souladu s úkoly, které před nás — učitele, vychovatele a školské pracovníky — položil XIV. sjezd KSČ i další stranické a státní pracovní programy, máme-li být i v rámci svého působení i v této pedagogické společnosti silou, která přispěje svým podílem k další výstavbě socialismu, k utváření socialistického člověka, musíme si jasně vymezit svou roli, své úkoly a zmobilizovat všechny síly, které představujeme, abychom mohli po boku dělnické třídy splnit své poslání v socialistické výstavbě. To znamená, že otevřeně a kriticky se musíme podívat na minulost této Společnosti, vyvodit z jejího poznání poučení pro další práci a ozřejmit si úkoly, které nás čekají, to jest cíle a metody své další práce. Dnešní datum bude mít pro historii československé pedagogické fronty ten význam a tu hodnotu, kterou mu kvalitou a obsahem své práce pro pedagogickou teorii a praxi, pro další rozvoj socialistické výchovy a školy dáme.

Naše Pedagogická společnost je instituce, která přísluší, jako ostatní obdobné útvary, do souboru institucí Československé akademie věd, ať jde o její stránku poznávací, teoretickou nebo badatelskou, výzkumnou nebo výchovnou.

Bude proto na místě říci něco o povaze této vědecké práce vůbec a pedagogické zvláště.

Vědecké společnosti, jak se utvářely v nové době, řekněme od 17. století, byly zpočátku volnými sdruženími vědců, a to v době, kdy pěstování vědy mělo individuální povahu. Sdružování vědců a učenců, po výtce soukromých, však nemělo pouze úkol společenské sdružovací komunikace. Bylo již tehdy důsledkem potřeby výměny zkušeností, a tedy potřeb spolupráce i obrany proti konzervativním silám a k hledání institucionálních opor proti nim v době, kdy university byly ještě v područí scholastických reziduí a nebyly dosud institucionální základnou vědy. Tyto společnosti byly ve své době silami pokroku a součástí tehdy nejpokrokovějších snah buržoazie, která od nizozemské revoluce postupně i v Anglii a v 18. století ve Francii usiluje o politické mocenské pozice pro nastolení svého společenského řádu. Z těchto společností vznikaly později výběrové akademie, jak toho konečně máme příklad i v naší učené společnosti (Královské české společnosti nauk), na jejíž historický význam poukázal i Zdeněk Nejedlý při zakládání naší Československé akademie věd.

Souvislost těchto vědeckých společností se společenskými poměry, a

tedy třídami, které tehdy ve svém zájmu jejich snahy podporovaly, je jasná, i když pochopitelně jako u jiných institucí nadstavbové a ideologické povahy není přímočará. Teprve marxismus-leninismus poznatky a metodou dialektického a historického materialismu podává cestu k hlubšímu poznání těchto vývojových etap a třídních závislosti společenského formování vědecké práce, pro kterou revizionistické a oportunistické diverze u nás žádaly, aby byla chápána mimo společenské dění jako nadspolečenská, mimopolitická, mimotřídní záležitost, ačkoli celé dějiny vědy ukazují její souvislost se společenským vývojem. B. Engels praví (v předmluvě k anglickému vydání díla »Vývoj socialismu od utopie k vědě«): »Ale krok za krokem s rozvojem měšťáctva se mocným vzmachem rozvíjela věda. Znovu byla pěstována astronomie, mechanika, fyzika, anatomie, fyziologie. K rozvíjení své průmyslové výroby potřebovalo měšťáctvo vědu, která zkoumala, jaké vlastnosti mají přírodní tělesa a jak působí přírodní síly. Dosud však byla věda jen pokornou služkou církve, které nebylo dovoleno překročit meze stanovené vírou: zkrátka byla vším, jenom ne vědou. Nyní se věda vzbouřila proti církvi; měšťáctvo potřebovalo vědu a přidalo se ke vzpouře.« (K. Marx—B. Engels: Vybrané spisy II, čes. překl. 1950, str. 102.)

Lidské poznávání je vznikem i vývojem spjata s výrobní prací a s utvářením člověka v pracovním procesu. Institucionalizace vědy jako plánovaných, záměrně získávaných poznatků, jejich systematizace, možnost rozvoje těchto poznatků, jejich šíření, využívání, inspirování a jejich uplatňování ve výrobní práci a společenské činnosti vůbec jsou součástí ideologické povahy vědy, a to každé, právě tak jako jejich gnoseologické principy. A tyto ideologické složky nejsou svébytnou a samostatnou veličinou nadspolečenskou. Jsou součástí určité konkrétní ideologie, v třídních společnostech třídní. A jako feudálům neprosplávala věda, kterou proti nim ve prospěch své ideologické výzbroje nastolovala buržoazie, tak buržoazie nepřijímá vědeckou metodu marxistické materialistické dialektiky, na jejímž základě jediné mohly být objeveny zákonitosti vývoje lidské společnosti a tím i poznání historické úlohy dělnické třídy při revolučním svrhování posledního, tj. kapitalistického společenského řádu a při výstavbě nové, socialistické epochy dějin lidstva.

Zastírání a popírání vztahu mezi ideologií a vědou, mezi vědou a politikou pomocí objektivistických novopozitivistických snah je průhledný manévr zahnat ji do koutů, kde by sloužila pouze zájmům buržoazie. Objektivismus, scientismus a aristokratický akademismus jsou trojským koněm, kterým má být dobýváno pro buržoazii navždy ztracené vědecké území. Buržoazie nemůže potřebovat vědu, která poznala zákony pohybu společnosti, a tím její zákonitý odchod z jeviště dějin. Proto nastoluje proti marxisticko-leninskému, to jest jediné vědeckému poznání zákonitosti společenského rozvoje pseudovědecké názory, např. o společenské konvergenci, industriální a poindustriální společnosti, krátce názory, které staví proti vědecké pravdě o třídním boji a historické revoluční úloze dělnické třídy, názory, které ústí nutně, i když jsou různě maskovány, do ideologie antikomunismu, což je vždy současně spojeno s postojem antisovětismu a ovšem vůbec proti zásadě proletářského internacionalismu. Jan Fojtík praví (v článku Společenská věda po XIV. sjezdu KSČ, Nová mysl 1972, str. 154): »Věda neexistuje ve vzduchoprázdnu, není „auto-

nomní“ silou, nezávislou na společenském systému. Naopak, v dnešních podmínkách boje dvou světů, boje za socialismus a komunismus, vzrůstá význam skutečnosti, kdo a jak ve společnosti vědou disponuje. Věda je zpětně vázána na otázku společenské moci. Nemůže sama zajistit svou materiální a technickou základnu a nakonec ani využití těch výsledků, kterých dosáhla ve výrobní nebo vůbec společenské praxi. Po celé období přechodu od vykořisťovatelských společností ke komunismu je rozhodující společenskou silou dělnická třída vedená komunistickou stranou. Věda je plně zhodnocována, je-li v nejlepším slova smyslu nástrojem boje dělnické třídy za výstavbu socialistické a komunistické společnosti. Lenin říkal, že ve spojení moci dělnické třídy s mocí vědy, pravdivého poznání je nepřemožitelnost socialismu.«

Ti, kteří nestojí na stanovisku dělnické třídy a jsou nepřáteli socialistické společnosti, antikomunisté, bojují proto proti marxismu-leninismu, jeho gnoseologickým základům. Toho jsme byli svědky i u nás v šedesátých letech a hlavně v r. 1968 a 1969. Přáli by si, aby vědecká práce nešla cestou pravdivého poznání, přáli by si, aby společenské vědy byly oprostěny od své marxisticko-leninské základny, tj. od ideologické síly, která nejen zaručuje pravdivost jejich poznání, nýbrž dává i dělnické třídě do rukou revoluční zbraň a všem, kteří budují nový společenský socialistický řád, jediný vědecký základ jeho budování a tím otvírá nové etapy ve vývoji lidstva, která již nebude založena na živelném pohybu, nýbrž na vědecky poznané skutečnosti.

Marxismus-leninismus prokazuje svou pravdivost a sílu a od Velké říjnové socialistické revoluce svou nevyvratnost tak, že se antikomunistická úsilí na půdě společenských věd — a to platí plnou měrou pro pedagogickou vědu — přestavují do podoby jakoby dalšího vývoje marxismu. P. N. Děmičev ve stati »Leninismus a ideologický boj proti antikomunismu« poukazuje na Leninovu poučku, že teoretická vítězství marxismu nutí jeho nepřátele, aby se přestavovali za marxisty, a praví: »Kdo jen se dnes nevydává za „částečného“ marxistu! Kolik se objevilo buržoazních a maloburžoazních teoretiků, kteří volají po „návratu“ k „pravému“ Marxovi, jehož prý „překroutili“ Engels a Lenin.« [Leninismus jako mocný nástroj v současném ideologickém boji, Moskva 1971, str. 32.] V. Kortunov (tamže na str. 61) praví: »Dějiny antikomunismu pak svědčí o tom, že ve všech etapách svého vývoje, ať už se jakkoli maskoval, zaměřoval ostří svých diverzí soustavně proti revolučnímu marxismu-leninismu, proti Sovětskému svazu, který v praxi důsledně uskutečňoval Leninovy myšlenky.«

Ti, kteří i u nás hlásali bezideologičnost vědy, a tedy i pedagogické vědy jakožto podmínky tzv. čisté vědy, se ovšem dopouštěli nutně nepěkné kamufláže, která jejich názor o bezideologičnosti vědy vyvracela. Neboť proti marxismu-leninismu stavěli svou ideologii, to jest své překrucování marxismu-leninismu, např. stavěním Marxe proti Leninovi, „mladého“ Marxe proti „starému“ Marxovi, hovořili o »dotahování« marxismu do současné doby, ale někteří už šli tak daleko, že odkryli karty, např. Ivan Sviták, a prohlásili marxistickou ideologii za nevědecké a falešné vědomí. Za zástěnou jejich pseudomarxistických frází ovšem — šidlo v pytli neutajíš — se rýsovaly současné ideologie buržoazní — novopozitivismus, filosofický antropologismus, existencialismus, ale i starší fenomenologismus. V různé podobě byly předkládány a oživovány názory E. Husserla, S. Freu-

da, M. Heideggera, J. P. Sartra, A. Camuse, K. Jasperse, H. Marcuseho, E. Fischera, A. Garaudyho, E. Fromma a jiných.

A tak i do sféry pedagogické vědy byla zanášena teorie odidealizované, čili tak zvané čisté vědy, úsilí odpoutat tuto vědu od praxe, pomlouvat její úkoly při výstavbě socialistické školy a výchovy jakožto otrávkou služebnost a poznávací spoutanost. Volalo se po pluralistickém modelu vědního úsilí a když se už připouštělo, že pedagogická věda má sloužit výchovným cílům, tedy těm, které budou vyvozeny z jejího samovývoje a z její vlastní vědní sféry.

Za těmito snahami, které pak ústily k odvratu od sovětské vědy a k heslu otevřít brány tak zvané světové pedagogice, se skrývají hlavní tendence, které nezakryla ani někdy jen »plíživá« povaha této destrukce, tj. antikomunismus, zneuznávání vedoucí úlohy komunistické strany při výstavbě socialismu, odmítání proletářského internacionalismu, čili v podstatě třídní pozice maloměšťáka.

Poukazují na některé tyto skutečnosti, i když byly už podány jejich analýzy. Pro vnitrostranickou potřebu byla vypracována analýza rozvoje společenských věd v kritických letech, zejména pokud byly pěstovány na půdě ČSAV, již v květnu 1970. Tato se dotkla i podílu Československé pedagogické společnosti, později České pedagogické společnosti a Slovenské pedagogické společnosti, na uvedených deformacích v oblasti pedagogické vědy. Problematiky se dotýká i stať Karla Angelise: Úkoly marxistické pedagogiky po XIV. sjezdu KSČ (Pedagogika, roč. 22, str. 6) a hlavně stať, kterou podal přípravný výbor Čs. pedagogické společnosti při ČSAV (tamže, str. 95—100) pod názvem K činnosti Čs. pedagogické společnosti zejména v českých krajích v letech 1968 a 1969. Zevrubnou kritiku ideologických destrukcí v oblasti pedagogiky podává Miroslav Matušfák v díle Boj proti revizionizmu v pedagogickej teórii a výchovnej praxi (Bratislava 1971).

Máme tedy k dispozici již dosti zpracovaného materiálu týkajícího se krize, do které se dostala činnost některých českých a slovenských pedagogů a samozřejmě pak i činnost instituce pro naši pedagogickou práci teoretickou i praktickou tak významné, jako byla Československá pedagogická společnost. Samozřejmě dosavadními analýzami neuzavíráme kritickou i sebekritickou etapu v poznávání oné destruktivní doby. Stojíme před velkým úkolem a nemůžeme riskovat, aby seběmenší rezidua minulosti se opět vplížila pod jakoukoli záminkou a firmou do nové etapy vývoje naší Společnosti, kterou dnes otevíráme. Proto bude na místě i zde ještě říci několik slov k této minulosti.

Revizionisté a oportunisté v pedagogické oblasti nepředstavovali pouze chvilkové poblouznění nebo ideologickou pomýlenost, ač se o lidi, kteří se dostali do jejich vlivu a do této ideologické polohy, jako o svou zálohu opírali. Jejich činnost také nesměřovala jen do oblasti teorie. Naopak nezastřeně, ba hrubě napadli největší vymoženost celých dějin české a slovenské výchovy, totiž ohromný a nevídaný rozmach socialistické školy a vzdělanosti u nás a s tím i epochu zápasů marxisticky orientovaných pedagogů o socialistickou školskou soustavu. S opovržením přehlíželi budovatelskou a organizátorskou práci naší komunistické strany na poli materiálního zabezpečování dosud nevídaného rozmachu vědních a výzkumných institucí a vysokých škol. Kdyby nebylo právě tohoto reálného

budovatelského úsilí naší strany a vskutku demokratické školské politiky a tvorby vědecké základny pedagogických oborů, nebyli by možná někteří z nich vůbec dosáhli vzdělání a postavení, které zaujímali. A v tom je jejich paradox a tragický omyl, který je zavedl až do přísluhování kontra-revolučním silám.

Nad tím nelze mávnout rukou a přejít k dennímu pořádku, neboť boj byl veden nejen v oblacích akademismu, ale proti základním hodnotám socialistické školy, proti jejímu obsahu, organizační struktuře, proti principům spojení výchovy a školy se socialistickým životem, proti jednotné socialistické škole a zásadám polytechnizace školního vzdělání. Vymoženosti výstavby socialistické školy byly z výše »vědecké« kritiky zneuznány, zatímco experimentace v kapitalistických zemích, které nesměle zahajovaly první kroky na cestě, kterou jsme již plně rozvinuli, byly velebeny.

Nešlo pouze o improvizace, neboť nebylo náhodou, že ti, kteří stáli v čele brutálních literárních útoků, obsazovali významná místa ve Společnosti a měli obsazeny mocensky i jiné pozice a o některé právě z titulu svých funkcí v Pedagogické společnosti dále usilovali, např. v oblasti ediční politiky aj. Rozvinuli silné psychické a mravní tlaky i za pomoci tisku a jiných komunikačních prostředků. Nešlo o rozptýlené jednotlivce, nýbrž o skupinové akce, což je ovšem tím závažnější.

A přesto se jim nepodařilo »projít« frontou pedagogů marxistů-leninovců, i když — což nutno sebekriticky říci otevřeně do vlastních řad — musíme se ptát, zdali bylo z této strany učiněno vše, aby destruktivní úsilí bylo v zárodku potlačeno. Víme ovšem, že nestáli stranou ti, kdo zůstávali nerozborně na půdě marxismu-leninismu. Není úkolem tohoto referátu uvádět podrobnosti. Proto vzpomínám pouze např. výzvy výboru Slovenské pedagogické společnosti z dubna 1968, která v podstatě mobilizuje proti růstu pravicových projevů v pedagogice, i odsouzení, kterého se dostalo pamfletické stati, uveřejněné skupinou pedagogů dne 2. 5. 1968 v Literárních listech, na schůzi pražské pobočky Společnosti.

Důležitý fakt, že dneš přikročili čeští a slovenští pedagogové — kteří stojí na pozicích marxismu-leninismu při utváření pedagogické vědy a kteří jako socialistická pedagogická společnost pozvedají svůj reálný program zcela v duchu XIV. sjezdu KSČ po boku dělnické třídy a KSČ — spoluvořit naši pedagogickou teorii a přispět k další výstavbě socialistické školy, svědčí o síle české a slovenské socialistické společnosti, o síle idejí marxismu-leninismu, o tom, že zápas naší dělnické třídy i na půdě kulturní revoluce má v řadách pedagogické inteligence, v řadách našich učitelů a vychovatelů, školských pracovníků i pedagogických výzkumníků silnou a nerozbornou oporu.

Československá pedagogická společnost vznikla v době, kdy revizionistické a vůbec pravicové tendence v oblasti společenských věd už byly silně rozvinuty a kdy do pedagogické vědecké tvorby pronikaly bez kritických postojů a komentářů, řekli bychom téměř bez výběru, ba u mnoha jako módní jev vlivy buržoazní pedagogiky s celou jejich filosofickou výzbrojí a kdy už odvrát od sovětské vědy byl u některých pracovníků zřejmý.

Proto se v Československé pedagogické společnosti vyskytují vedle po-

činů, které jsou hodnoceny kladně, i zjevy, které zpočátku v roce 1964 pod egidou hodnocení vývoje socialistické školy a pedagogické vědy sklouzávaly do polohy nedocení velikého díla školské politiky KSC. Marxistické hledisko se téměř vytratilo z jednání konference Pedagogické společnosti o dva roky později v Olomouci, ač téma — vztah pedagogické vědy k filosofii, psychologii a sociologii — přímo volalo po uplatnění marxistické koncepce. Celostátní konference Pedagogické společnosti v prosinci 1968 a zvláště projevy na sympoziu v jejím rámci konaném jsou už dokladem koncepčně ucelených oportunistických a revizionistických deformací, právě jako dokladem nesprávných ideově politických hledisek jsou některá usnesení České pedagogické společnosti nově založené.

Ve stručném shrnutí lze říci asi toto:

1. Ideově politická deformace zasáhla do oblasti pedagogických věd a na půdu Československé pedagogické společnosti i do řad jejího vedení. Řada známek svědčí o tom, že šlo i o práci skupiny, která veřejně proklamovala své stanovisko ve zmíněné stati v Literárních listech z 2. 5. 1968 a jejíž někteří členové zaujímalí vedoucí pozice v Československé pedagogické společnosti. Někteří z nich se podíleli i na jiných revizionistických projevech mimo Pedagogickou společnost. Vedoucí orgán Čs. pedagogické společnosti se od těchto projevů, ač se jich účastnili i jeho členové, tehdy ani později nedistancoval.

2. Nebylo by správně šmahem odsoudit uvedené období Čs. pedagogické společnosti jako celek, protože lze zjistit i klady v její činnosti i v činnosti poboček. To svědčí o zdravém jádru členstva Společnosti. Nedostatkem bylo, že narůstání deformací se od zárodků nedostatečně čelilo jak na půdě Společnosti, tak i ve vědeckém kolegiu pro pedagogiku a psychologii v ČSAV, v němž ovšem rovněž zasedali někteří členové vedení Společnosti (Pedagogika, XXII. ročník, str. 96).

3. Je záhodno dále pokračovat v rozborném a kritickém studiu uvedené éry ve vývoji naší pedagogické vědy i Společnosti, abychom dospěli k poučením, která by nám pomohla v naší další konstruktivní činnosti teoretické i praktické, výzkumné i výchovné.

Poučení minulostí zaměřujeme se k budoucí perspektivě své práce, jež má být naplněna reálným úsilím, které odpovídá usnesením XIV. sjezdu KSČ. Ale i XXIV. sjezd Komunistické strany Sovětského svazu je pro nás velikým poučením při vytyčování zásad a obsahu našeho pracovního programu.

Co je pro nás zvláště cenné, významné a blahodárné, je skutečnost, že se zde schází Československá pedagogická společnost, která v jednu rodinu sdružuje české a slovenské pedagogické pracovníky. Mezi slovenskými a českými pedagogickými pracovníky, kteří svou vědu zakládali na pevném základu marxismu-leninismu, byly vždy dobré soudružské a přátelské vztahy a pevná vůle pomáhat společně na díle školské a výchovné politiky naší komunistické strany. Nechť tento vklad minulosti se dále obohacuje a plodně rozvíjí — to budiž naším přáním i programem.

Naše práce by byla marná, kdyby nebyla důsledně založena na skutečně vědeckých principech, které jsou dány marxismem-leninismem. Stát na těchto zásadách znamená stát na stanovisku dělnické třídy a tím

stranit i vědecké pravdě a na vědeckém poznání takto získaném přispívat budovatelskému dílu v oblasti školské a výchovné politiky KSČ.

Spojení výchovy, školy, vzdělanosti a jejich vývoje s politikou naší strany je přímo axiomem vědeckého poznání a jeho rozvoje.

Do našeho úsilí, do veškeré činnosti musí plně proniknout veliká síla socialistického tábora, ideologická zbraň revolučního snažení dělnické třídy, ale též významný princip kulturní revoluce, totiž proletářský internacionalismus. Jeho uplatňování v naší vědecké činnosti i v její propagaci je podmíněno orientací na sovětskou vědu a na výtěžky a zkušenosti ostatních zemí socialistického tábora.

I naše Společnost musí přispět k tomu, aby mezery, které tu byly v minulých letech záměrně prohloubeny, byly co nejdříve odstraněny pilným studiem velkého rozvoje pedagogické teorie sovětské. Z její literární produkce se poučíme o metodách boje s antikomunistickou diverzí. Nedělejme si iluze, že v třídně rozděleném světě ustane. Jde o to, abychom těmto snahám dovedli čelit. Vždyť v boji komunistické ideologie s idealistickou koncepcí, i když se tváří marxisticky, je naše vítězství dáno předem. Ale je podmíněno nikoli sebeuspokojením, kvietismem, nýbrž právě bojem. Třídní boj, jak známo, se odehrává stále a vždy i na ideologické, a tedy i na pedagogické frontě, která je zvláště důležitá, kde jde o to, abychom výchovou utvářeli člověka socialistického, člověka, který má všeho svého vzdělání, výtěžků vědeckotechnické revoluce plně a tvořivě využít pro komunistický zítřek. Je nutno, abychom si stále byli vědomi, že vrstvy maloměstáckého nánosu, ať jde o morálku, světový názor nebo styl života, nebyly dosud zcela odplaveny, že nadále — i když živoří — jsou zde a že každé bojové opomenutí otvírá možnosti jejich dalšího vlivu.

Tu mějme na paměti, že děti, které letos půjdou do prvních tříd, vyjdou devítiletku v roce 1981, střední školu v r. 1985, a že ponese svůj životem další etapu socialistické budoucnosti průměrně do roku 2020. Vždyť i učitelé, kteří letos vyjdou z našich vysokých škol, budou působit průměrně do roku 2010.

Jsme si vědomi, jakou ohromnou historickou odpovědnost máme my, učitelé a vychovatelé, v období, které bude jednou charakterizováno jako jedno z největších ve vývoji lidstva, neboť kladlo pevné základy té etapy, o které snili od pradávna nejlepší a nejpokrokovější myslitelé.

Proto nám naše strana právem a na základě poznání zákonitosti společenského vývoje a pro další rozvoj naší socialistické společnosti klade do popředí výchovu socialistického člověka. Je na nás, abychom svými vědeckými prostředky přispěli co nejintenzivněji k vypracování obsahu a metody této výchovy, která musí být co nejvíce spojena se životem, která nemůže být odtrhována od praxe, nýbrž spojena s politickým bojem, se životem strany, s nejpodstatnějšími složkami našeho života v oblasti hospodářské i kulturní.

Výchovu ideově politickou nelze odtrhávat od ostatních složek výchovy. Tuto základní složku výchovy nelze chápat resortně, ba dokonce snad tak, že jde o něco, co je vedle ostatního všeobecného nebo odborného vzdělání, a to jak na nižších školách, tak na školách nejvyšších, a to jak ve školní, tak v mimoškolní výchově. Stejně jako nám je jasná třídní podstata výchovy, školy a vzdělání a spojení školy s politikou, tak je i jasné a nutné propojování veškerého vzdělávacího procesu s výchovou,

jejíž základnou je výchova ideově politická. Součástí této výchovy je samozřejmě výchova světonázorová, mravní, výchova komunistického vztahu k práci, výchova k proletářskému internacionalismu a socialistickému vlastenectví. Bez těchto výchovných prvků si nelze představit realizaci socialistického člověka, jeho uplatnění v naší společnosti.

V současné době se hodně hovoří o mnohostranném vlivu, který dopadá na příslušníky zvláště mladé generace masovými sdělovacími prostředky. V jejich rámci samozřejmě přicházejí i vlivy, jejichž působení není v souladu s cíli socialistické výchovy. Tu stojíme před velkým úkolem. Aby naše školní výchova i ostatní působení na člověka, které vychází z domácí půdy, bylo schopno vyzbrojit naši mládež od nejtěplejšího věku marxisticko-leninskými kritérii pro posuzování, přijímání a kritické zhodnocování všeho, co přichází do vědomí pomocí filmu, televize, rozhlasu a literatury všech druhů a co dále přichází na módních vlnách společenského životního stylu i kulturního života. Kdo stojí pevně na stanovisku dělnické třídy a politiky naší strany, kdo má náležité ideově politické vzdělání (a komunismu se všichni musíme učit, jak řekl V. I. Lenin), je vyzbrojen těmito kritérii dostatečně, a to ne ve formě receptů, příkazů, nýbrž ve formě zásad, které vyplývají, abychom řekli obrazně, z obsahové podstaty jeho komunistického vědomí. Dovede pak proti revizionistickým a jiným destruktivním idejím postavit hodnotu svého přesvědčení, své pravdy, která je pravdou vědeckou a praxí prokázanou. Socialistický tábor a socialističtí lidé svou pravdou a perspektivou, která vyplývá z poznání zákonů vývoje lidské společnosti, nejsou přece v defenzívě, nýbrž v ofenzívě, v jaké byla každá pokroková etapa vůči vyžívající se a staré. A tak jsme ve velké ofenzívě, ve velikém procesu vytváření socialistické výchovy a budování socialistické školy. Toto budování představuje ovšem nezměrnou každodenní houževnatou práci. Před pedagogickou vědou tu stojí i po této stránce, pokud jde o organizaci, obsah a metody školní i mimoškolní výchovy, velké úkoly. Mnohé bylo dosud zanedbáno. Pedagogická věda se bude, jak vyplývá z dosavadních analýz, daleko více zaměřovat na to, aby pomáhala nacházet prostředky k zefektivnění veškeré vzdělávací a výchovné činnosti. Rozvoj kulturní revoluce a tvůrčí činnost, bez níž uplatnění vědeckotechnické revoluce je nemožné, vyžaduje co nejširší neustálé vzdělávání všeho obyvatelstva. Musíme učinit vše pro to, aby naše demokratické ideály, pokud jde o možnost přístupu ke vzdělání, byly realizovány i pokud jde o výstup a plné absolvování těch škol, do nichž otvíráme brány vstupu, aby i ti, kteří zaostávají, našli takovou pomoc a výchovnou péči, která by jim umožnila, aby absolvovali všechny ročníky školních útvarů, do nichž nastoupili.

Naše pedagogická věda zůstala dosud hodně dlužna problematice výchovy dělníků a rolníků a vůbec problematice odborných učilišť, učňovských škol a odborných středních škol. I pedagogiku vysokých škol nutno učinit součástí pedagogického bádání a výzkumu. Jsou tu dále problémy týkající se mimoškolní výchovy na půdě PO i SSM. A ovšem nelze dnes zapomínat, že všechny výchovné instituce mají tvořit jeden nedílný celek pro celoživotní vzdělávání, které by se pro socialistického člověka mělo stát potřebou, jako jí má být práce.

Řadu důležitých úkolů staví XIV. sjezd KSČ před učitele, vychovatele

a školské pracovníky a samozřejmě před pracovníky všech pedagogických vědeckých a výzkumných institucí.

V této souvislosti bych chtěl říci několik slov k poslání naší společnosti.

Přímo závratnou skutečností ve vývoji naší vědy je velká podpora, kterou naše strana a vláda daly k dispozici institucionální základně pedagogické vědy a všem vědám vůbec. Před válkou pedagogická věda nacházela poměrně skromné místo na několika stolicích universit. Na těch bylo pouze několik jednotlivců, profesorů a docentů, kteří reprezentovali akademickou pedagogickou vědu. Dlužno však s radostí konstatovat, že velmi významné zázemí pedagogické vědy představovali naši učitelé středních i základních škol. A byli to zvláště pokrokoví učitelé, kteří dosáhli velkých stupňů sebevzdělání a často jako samoukové, což nutno zvláště ocenit, dosáhli i vynikající úrovně v práci výzkumné a vědecké vůbec. Dnes máme k dispozici katedry pedagogiky, z nich některé na universitách na samostatných pedagogických fakultách, a to katedry, na nichž působí řada profesorů, docentů, asistentů a aspirantů. Kromě toho máme řadu výzkumných ústavů, ústav Akademie, ústavy resortní, takže vědecký potenciál představuje několik set osob. Je to něco, o čem se pedagogům starší doby nikdy ani nepsalo.

Celá tato vědeckopedagogická obec a každý její člen by se měl zamyslet nad tím, zda výsledný a kvalitativní efekt této armády pedagogických pracovníků odpovídá jejímu množství a všem nástrojům, které jsou zde k dispozici po stránce materiální, technické a organizační, a to pokud jde jak o plány badatelské, tak i resortní.

Jeden z úkolů naší Společnosti by měl spočívat v realizaci co nejužší komunikace pracovníků co nejrůznějších odvětví, kateder a ústavů. Společnost by měla být jednou z platforem, na které by mělo docházet i v rámci osobních styků a různých kontaktů k tomu, aby se navzájem poznávali vědečtí pracovníci z kateder a různých ústavů, pracovníci činní v pedagogickém procesu s pracovníky vědeckými a pracovníky školskými, aby si vyměňovali zkušenosti, a tak vytvářeli jednu ze společenských možností pro dělbu práce.

Má-li naše Společnost splnit úkoly, které jí přísluší a jsou v její kompetenci, nemůže se chápat jako uzavřená obec několika vybraných jednotlivců. Každá koncepce elitářská a scientistická, jak byla v krizových letech zanášena i k nám, měla by jí být navždy cizí. Na druhé straně neměla by to být Společnost, která by měla za úkol sdružovat veškerou obec pedagogickou, např. učitelskou. Od toho jsou zde jiné společenské organizace, zvláště Odborový svaz pracovníků školství a vědy. Její jádro by měli tvořit všichni čestní lidé, kteří stojí pevně na zásadách marxismu-leninismu a chtějí svým vědeckým podílem přispět k rozvoji školské politiky naší strany. Měla by to být Společnost, v které se uplatní v soudružské spolupráci starších i mladších pracovníků výměna zkušeností, vzájemná pomoc, kritická i sebekritická výměna názorů a kolektivní spolupráce s obdobnými společnostmi, především v zemích socialistického tábora.

Měla by být Společností nikoliv po výtce reprezentativní, nýbrž pracovní, která si je vědoma svých úkolů, kterých je dost, a která proto nebude usilovat o to, co jí nepřísluší, co je úkolem např. vědeckého kolegia pro pedagogiku a psychologii při ČSAV anebo jiných státních orgánů

nebo společenských organizací. Měla by však být co nejvíce otevřena výchovným potřebám naší společnosti tak, aby masávala zdravé proudy praxe a jimi přímo zúrodňovala svou činnost organizační, stimulační, iniciativní. Proto by tato práce měla být vhodně rozložena do poboček a jednotlivých pracovních sekcí společnosti. Jsem přesvědčen, že máme právě i v pobočkách, ale i zde v Praze a v Bratislavě mnoho pracovních rezerv, včetně těch několika pomýlených z let destrukce, kteří nebyli iniciátory a hlavními nositeli revizionistických a oportunistických snah, kteří usilují dále se čestně zapojit do práce a kterým je třeba pomoci. Velké rezervy máme jistě v mladé generaci, která nastupuje do vědecké a pedagogické činnosti jak v ústavech, tak na katedrách.

Chceme-li, aby naše pobočky byly významnými a plodnými společenskými středisky pedagogické a vědecké obce svých krajů, pak jim musíme věnovat hodně pomoci a péče a sbližovat se s jejich pracovníky i pomocí seminářů, symposií a konferencí i o dílčích tématech. Ovšem chceme-li, aby naše společnost byla otevřeným systémem vědecké a jakékoliv odborné pomoci výchovné praxi a učitelstvu, nesmí se zaměřovat na témata odtaziťá, abstraktní, okrajová, neživotná.

Ideově politická pulzace naší práce nás musí vést k tomu, abychom, i když budeme řešit závažné metodologické a teoretické problémy, činili tak na látce co nejživotnější a pro výchovné úkoly nejužitečnější. Vždy však musíme dbát, aby jí ideově politická zásadovost naší práce pronikala tak, aby naše Společnost splnila úkoly, které jako Společnost v rámci ČSAV má a jejichž plnění učiní z této naší Společnosti soudružský organizmus, prospěšný naší vědě i školské a výchovné praxi.